

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

Mijn hele jeugd heb ik doorgebracht in een dorp in Friesland. Wanneer dan op zondagmorgen en op zondagmiddag de zeer steile, calvinistische bevolking naar de kerk ging, kwam een groot deel ervan langs ons huis. Ze waren te voet, dozijnen vaders en moeders en hele drommen van kinderen, al de ouderen in stemmig zwart of even stemmig donkergrijs. Niets fleurigs of kleurigs viel er te ontdekken, dan enkel af en toe hier en daar een lintje of veertje op een wat modieuze dameshoed. Lopende ging men naar de kerk, lopende kwam men uit de kerk, een kwartier, een half uur, soms drie kwartier ver: het fietsen op zondag werd niet geduld. Dat was, zo al niet goddeloos, dan toch minstens onbehoorlijk en ongepast. Het was immers een bewijs van gemakzucht en wereldsheid, waartegen dominee en ouderlingen gegronde bezwaren hadden. En hún woord was wet.

Later, toen ik opgroeide en volwassen werd, na de eerste wereldoorlog, ging de grote meerderheid van diezelfde kerkgangers al per fiets. Wie dan tijdens de dienst de kerk passeerde, kon er honderden fietsen zien staan, te veel voor de bergplaats, te veel voor de zijmuur. Toch ging de oudere generatie nog grotendeels te voet. En ik durf wel verzekeren, dat in heel wat gezinnen de stichtelijkheid van de preek telkens weer werd voorafgegaan door vele onstichtelijke woorden tussen ouders en kinderen, omdat Jan of Klaas, al jong, genoeg had van dat lange lopen, en liever tien minuten fietste, als het dan toch móest...

Deze herinnering schoot mij te binnen, toen ik dezer dagen bemerkte dat eenzelfde orthodoxe kerkgenootschap in mijn latere woonplaats een fraai nieuw kerkgebouw heeft doen vrijrijzen, mede omdat bij het vorige geen ruimte was voor het parkeren van de auto's. Als ik terugdenk aan de tijd van dertig, veertig jaar geleden, vraag ik me wel

af tot welke maatregelen de dorpskerk zou zijn overgegaan, als iemand destijds de euvelle moed zou hebben gehad per auto naar de preek te komen. Het was de tijd, dat men een politie-beambte van middelbare leeftijd, voorbeeldig echtgenoot en huisvader, verplichtte gedurende een reeks kerkdiensten binnen het doophek te zitten, ten aanschouwe van de gehele gemeente, als straf voor het feit dat hij als achtste man had meegedanst in de „Skotse Trije”, de gezellige volksdans waarmee elk goed fries feest besluit. Maar nu, nauwelijks een kwarteeuw later, houden de studenten van de Vrije Universiteit feestavonden met werelds toneel en nog wereldser bal, net alsof Calvin destijds in Genève zijn rigoureuze maatregelen had afgekondigd ten behoeve van Eskismo's en Vuurlanders. Neen, dan de jongelingsvereniging in het dorp van mijn jeugd, waar men, streng van de meisjesvereniging gescheiden, geen hoger dosis van het verleidelijke drama duldde, dan het voorlezen van even banale als gewijde samenspraken. En wat de film betreft: die was regelrecht een uitvinding van de duivel.

Het kennelijk onvermogen van de kerken om zich in al zulke zaken tegen de loop der dingen te verzetten, zou tot enige betrekkelijkheidszin kunnen leiden of zelfs moeten leiden, ware het niet dat dogma en betrekkelijkheid zich verhouden als water en vuur, of om de juiste volgorde te handhaven: als vuur en water. Het dogma is, psychologisch beschouwd, een absolutisme, een verabsolutering; het is een denkbeeld, een inzicht, een overtuiging die niet ter kritische toetsing staat, die dus niet meer voor twijfel of wijziging vatbaar is. Meestal, en zeker in kerkelijke zin, gaat zo'n dogma uit van een centraal gezag, een concilie of een synode, en handelt het over een vraagstuk, waarin de eenvoudige gelovige inderdaad maar zelden geacht kan worden een eigen

inzicht te hebben. Men moet dat niet vreemd of onredelijk vinden, het omgekeerde zou eerder vreemd of onredelijk zijn.

Niemand ter wereld immers is in staat om over alles ter wereld zich een eigen, gefundeerd oordeel te vormen. Daarvoor is onze individuele menselijke geest te klein, en het aantal vragen te groot. De onontkoombaarheid van „te geloven op gezag” geldt dan ook voor ieder van ons, telkens wanneer wij kennis nemen van deskundige uitspraken op bepaalde vakgebieden — bijvoorbeeld de atoomsplitsing —, uitspraken die wijzelf als niet-deskundigen onmogelijk kunnen controleren, en die wij toch bereid zijn min of meer op te nemen in het geheel van onze overtuiging.

Maar tussen het onkritisch aanvaarden van deze soort wetenschappelijke uitspraken, en het aanvaarden van dogma's bestaat een groot verschil. De uitspraken van de wetenschap staan namelijk principieel wél ter discussie, ook al kunnen u en ik aan deze discussie geen zinnig woord toevoegen. De uitspraken van de wetenschap staan altijd en onvoorwaardelijk ter discussie, om de eenvoudige reden dat het wetenschappelijk bedrijf als zodanig niets anders dan een onophoudelijke, zo redelijke mogelijk geargumenteerde discussie is. Aan het geloven of niet-geloven van zulke wetenschappelijke waarheden is dan ook geen enkele heilsbelofte of strafsancie verbonden.

Wie de beschikbare feitelijke kennis en de bewijsbare inzichten in een probleem niet kent of niet erkent, en toch luidkeels meepaat, heeft geen andere straf te duchten dan dat men hem in de kring van de bevoegden voor dom, eigenwijs en onbevoegd zal houden: wie in 1960 de aarde voor een plat vlak verslijt, telt niet mee in de kring van moderne sterrenkundigen. Maar juist omdat wij allemaal wel verplicht zijn ons voor een groot deel tevreden te stellen met gegevens uit de tweede hand, en maar op een heel klein gebied in staat zijn tot kennis uit de eerste hand, juist dáárom is ook bij elk van ons de verstarring van bepaalde meningen zo'n hachelijk dreigend feit. Er zijn honderden mensen, ook bij de vrijzinnigste vrijdenkers, die er nooit toe komen hun vastgeroeste meningen eens wat te smeren, hun vooropgezette denkbeelden eens om-ver te mikken, en die zo tevreden zijn met hun eigen pas-op-de-plaats, dat ze niet eens bemerken hoeveel medemensen hen al lang zijn voorbijgegaan en vóór gekomen. Maar dit is een zaak van iedere persoon afzonderlijk, van humanistisch standpunt beschouwd is het zelfs een taak van iedere persoon afzonderlijk, omdat de zelfcorrectie, de zelfopvoeding voor ons een levenslange verplichting vormt. Het is een persoonlijke zaak, een persoonlijk tekortschieten misschien, maar het kan bij ons nooit een algemene, een collectieve zaak worden, omdat er geen genootschap of verbond is, dat ons tot dogmatisering van onze meningen aanspoort of verplicht; wel integendeel. Hier nu ligt een typisch onderscheid met een kerk, met vrijwel iedere kerk. Ik weet niet of u met evenveel belangstelling als ik de gang van zaken volgt in de kerk van Zweden. Natuurlijk: Zweden is ver weg, er zijn maar weinigen van ons een enkele keer geweest, en dan in

broeders

Ontvang uw broeders blij en heus,
Door allen jaagt hetzelfde bloed
En laat de schralen van gemoed
Het bitter voorrecht van de keus.

Eeuwig en innig saamgebonden
Zijn wij één stem met duizend monden. —

In duizend ééngeworden harten
Die dood en nood zingende tarten,
Is een gelijke hoop ontwaakt:
De Liefde heeft hen aangeraakt.

Jan Greshoff
(geb. 1888).
Uit: Gedichten

geen geval speciaal wegens de kerkelijke aangelegenheden. Neen, maar wat de nederlandse pers over de zweedse geloofsproblemen vermeldt, is toch van bijzonder belang, ook voor ons. En in elk geval geeft het mij de gelegenheid om met Zweden als aanleiding enige opmerkingen te maken, waarvan men dan zelf maar moet bepalen tot hoe ver ze ook in Nederland van toepassing kunnen zijn.

Zweden is, zoals men weet, in politiek opzicht een uitermate progressief en democratisch land, met linkse ministeries, en met bijvoorbeeld een krachtige coöperatieve beweging. Maar Zweden heeft nog een staatskerk: de Lutherse kerk is de officiële kerk van Zweden, zoals de Anglikaanse kerk de officiële kerk van Engeland is. Niettemin is in Zweden een groot deel van de bevolking onkerkelijk, en een veel groter deel onkerks. In maatschappelijk en politiek opzicht is in Zweden de emancipatie van de vrouw sinds lang een voldongen zaak, stellig consequenter dan in ons eigen land waar nog altijd maar één vrouwelijke minister en één vrouwelijke burgemeester het armzalige bewijs vormen van een principiële gelijkstelling. Om maar te zwijgen van Zwitserland, waar het vrouwenkiezersrecht voor de zoveelste maal is afgestemd; waarom heeft dat land zulke verheven beren, als het zulke banale burgers kweekt? Zeker, men woont in de dalen, en daar is de horizon niet wijd. Maar dit terzijde. In Zweden nu heeft de emancipatie van de vrouw zich tenslotte ook doen gelden in de zweedse staatskerk, zoals wel iedere maatschappelijke beweging gevolgen heeft ook op kerkelijk gebied. De vrouw is dus toegelaten tot „het ambt”, met andere woorden: er zullen nu ook vrouwelijke lutherse predikanten komen. Waarom niet, zal men zeggen: als ze maar geen spraakgebrek hebben, en niet te knap van gezicht zijn voor de stichting van hun woord. Maar dát is niet het argument, dat een invloedrijk deel van de kerk-gangers, onder luidruchtige aanvoering van een was-echte bisschop, tot verzet brengt. Moet men dan aannemen dat de vrouw niet

intelligent genoeg is voor een academische studie, of heel speciaal niet voor de studie in de theologie, toch van oudsher niet de zwaarste onder de universitaire richtingen? Of is de vrouw minder vroom, losser in haar geloof, wankelbaarder in haar plichtsbe-trachting, minder geneigd tot de deugden van nederigheid, barmhartigheid en naastenlief-de, nóg minder dan die tweede bisschop? Het stellen van deze vragen sluit het ant-woord in. Maar zo'n gedachtengang is na-tuurlijk veel te redelijk en te modern voor degenen die openlijk aankondigen dat zij de vrouwelijke predikant zullen ontwijken en zonodig saboteren. Want het zijn dogmati-sche ideeën, met een lange traditie en een oeroude oorsprong. De lutherse kerk is bin-nen enkele jaren viereneenhalve eeuw oud, en al die tijd is er in duizenden kerken ge-preekt zonder dat ooit een vrouw de dienst heeft geleid. Men kan nog verder terug gaan: al de vijftien eeuwen christendom vóór Lu-ther is nooit een vrouw tot priester gewijd, en bisschop geworden of kardinaal. En ook in de eeuwen ná Luther heeft de katholieke kerk hierin geen wijziging gebracht. Maar het is natuurlijk niet uitgesloten, dat dit probleem binnenkort zelfs dáár gaat spelen, zoals nu al het probleem van de bewuste regeling van het kindertal, ondanks de diep-zinnigste vertogen van velen die er enkel de theorie van kunnen kennen. De hele ach-teruitzetting van de vrouw, in Zweden en waar dan ook in de christelijke wereld, gaat terug op bijbelse uitspraken; op het schep-pingsverhaal dat in Genesis II:22 de vrouw laat ontstaan uit een rib van Adam, en

voorts op de eerste brief van Paulus aan de Corinthen, XIV:34, waar men te lezen krijgt: „Dat uwe vrouwen in de gemeenten zwijgen: want het is haar niet toegelaten te spreken, maar bevolen onderworpen te zijn, gelijk ook de wet zegt.” Wie aan zulke tek-sten een absolute waarde toekent, is uiter-aard consequent wanneer hij zich tegen vrouwelijke dominees verzet. Maar waarom zou men aan enige tekst een absolute waar-de toekennen? Waarom zou men aan wor-den, bijna tweeduizend jaar terug onder on-voorstelbaar ándere levensverhoudingen ge-dacht en geschreven, een bindend gezag ver-lenen binnen de totaal afwijkende toestan-den en mogelijkheden van de moderne maat-schappij? Voor de humanist bestaat dienaan-gaande geen enkele verplichting, integen-deel. Juist voorzover hij in het heden de voorbereiding ziet voor een toekomstige ontplooiing van mens en mensheid, heeft hij des te minder behoefte om zich door het ver-leden te laten beperken in de toch altijd al geringe bewegingsvrijheid. Zonder het recht te willen bekorten van hen die voor zichzelf ten uiterste willen vasthouden aan dogma's en tradities, wenst hij voor zich het goed recht op geestelijke vrijheid, kritische zelf-herziening en een verantwoord aanvaarden van nieuwe inzichten en moderne technie-ken. Voor hem bestaat geen enkel dogma dat hem zou verplichten tegen de fiets en de film te zijn, tegen de auto en de televisie, of tegen de emancipatie van de vrouw of van de gekleurde rassen. De humanist die dáártegen is, snijdt in zijn eigen vlees. —

Prof. Dr. G. STUIVELING

thuisfront

Het vormingscentrum van het Humanistisch Thuisfront, dat tot op heden was ondergebracht in de Ark, heeft een nieuwe behuizing gekregen. De voortdurende groei van het aantal bezoekers noopt tot dit ingrijpende besluit. De Ark komt thans ($\pm$ 15 Mei) weer geheel vrij voor het oorspronkelijk doel d.w.z. als vacantie- en conferentieoord.

lezingen voor de radio

28 februari	VARA	9.45 uur	Drs. J. H. P. Colpa: Alleen maar een beginsel-verklaring?
1 maart	AVRO	16.00 uur	Prof. Dr. B. A. Nijboer: De verantwoordelijk-heid van de mens als wetenschapsman.
6 maart	VARA	9.45 uur	Dr. J. P. van Praag: Padvinders en betweters.
13 maart	VARA	9.45 uur	J. Bijleveld: Humanisme als levensovertuiging.
20 maart	VARA	9.45 uur	Prof. dr. G. Stuiveling: Uit humanistisch oogpunt.
27 maart	VARA	9.45 uur	Prof. J. P. Mazure: Een student over ingenieurs en religie.

OP REIS

Uit hoofde van mijn beroep en een enkele, keer ook wel wegens een ongeheelneeslijke bemoeizucht, die men sociale belangstelling noemt, begeef ik mij des avonds wel eens op reis. Na een vluchtige avondboterham stap ik in de vallende duisternis naar het station, gewoonlijk met een tas vol papier aan de hand.

Zodra ik de voordeur achter mij heb gesloten heb ik spijt. Spijt, omdat ik niet een werkkring heb gekozen met een mooie vastomlijnde arbeidsduur. En spijt, omdat ik mij opnieuw, voor de zoveelste keer, heb laten bewegen mijn inzichten uit te dragen en te verkondigen aan mensen die zover weg wonen. Hoe vriendelijk scheen het lamplicht op de tafel, hoe koesterend straalde de haard, hoe geduldig wachtte het stapeltje boeken, dat ik zo graag zou lezen. Indien ik aan de verleiding van wat men noemt een vrijer beroep en aan een zelden gewaardeerd apostolaat weerstand had geboden, dan zou ik nu in een gemakkelijke houding de geest verrijken en ik zou op korte termijn een kopje thee tegemoet mogen zien. Bovendien zou mijn lieve vrouw een object hebben, waartoe zij nu en dan een woordje zou kunnen richten. Zeker had ik mij toch beter kunnen aansluiten bij de kring dergenen, die vermanend uitroepen: „Verbeter de wereld, begin bij uzelf!”

Maar neen. Ik begin bij de anderen. Ik ga naar het station. Ik koop een kaartje en sta te wachten op tochtige perrons. Ik heb mijn lucifers vergeten. Ik stap dus maar in een afdeling Niet-Roken.

Daar zitten de mannen, die duidelijk op weg zijn naar huis. Zij draperen hun overjassen over hun moede gezichten en trachten alvast een kleine uil te knappen. Maar soms ook bespreken zij de publieke zaak en dan bespeur ik dikwijls, dat ik mijn uitdragers-taak reeds onmiddellijk kan aanvangen. Maar al te vaak hebben deze lieden het mis. Zij verstaan de tekenen des tijds niet en hebben een verkeerd inzicht in de sociale en economische ontwikkeling. Zij verafschuwen de staat en haar organen en dienaren evenzeer als hen, die de staat logen heten. Zij zeggen in één zin, dat de regering zich met alles bemoeit en met niets. Zij vinden alle lonen, behalve het eigene te hoog en zijn onverbeterlijke cultuurpessimisten. Het is hun echter aan te zien, dat zij de korte spanne tijds, die ons allen nog van de ondergang scheidt, niet ongebruikt laten voorbijgaan.

Zij hebben rozige gelaten, vlezige nekken en meestal grijzend haar, dat zelfs op het eind van de dag nog onberispelijk zit als waren zij reizende reclames voor haarvetten. Ik behoor niet tot de vrijmoedige lieden, die in treinen wildvreemde personen in de rede vallen om hun te vertellen, dat zij zwetsen. Maar ik zit me soms wel op te vreten en tracht door een honend fronsen van de wenkbrauwen te kennen te geven, dat ik het met het gesprokene oneens ben. Maar

dat valt dan niemand op, want als ze mijn gefrons al zouden zien, zouden ze denken, dat die norske vent in die hoek een zenuwtrekje had. Nou, dat zou je d'r soms waarachtig wel van krijgen.

Ben ik eenmaal aan het station van bestemming gekomen, dan ben ik gewoonlijk nog lang niet bij de schare, die mijn boodschap wacht. O neen. Dan komen de autobussen eerst nog. Die staan weliswaar dicht bij het station, maar ze staan meestal in het donker, opgesteld en de bordjes met de dienstregelingen zijn nooit te lezen.

Men stapt in. Men zet zich neer en men ziet het landvolk binnenkomen. Er zijn vrouwen die een permanent hebben gehaald en mannen, die de chauffeur kennen. Zij spreken over het weer, dat zal omslaan. Over een gemeenschappelijke kennis, die bijzonder slecht ligt en vermoedelijk wel uit zal stappen uit de autobus des levens. Hij laat in gezegde autobus echter een paar lieve centen achter, waar hij dan weliswaar zelf niet veel meer aan heeft, maar die het leed der diepbedroefde achtergeblevenen toch aanmerkelijk zullen verlichten.

Als mijn reisdoel ver genoeg in het binnenland gelegen is, zal ik vernemen, dat de aspirant-overledene ze in zijn leven bruin heeft gebakken, dat hij in zijn goede jaren een fraaie ridder was, dat je beter met hem kon drinken dan vechten, maar dat het ander altijd op het één volgde en dat zijn vrouw nu misschien nog een rustig tijdje tegemoet gaat. Kortom, hij was een nare man.

Van dit alles trekken de meisjes, die boodschappen hebben gedaan en met de gepermanente vrouw in gesprek raken, zich weinig aan. Voor hen duurt het nog een hele tijd, voordat zij weduwen zullen zijn. Ze geloven er gewoon nog niet in.

Als de chauffeur mij bij de goede halte doet uitstappen, wat overigens zelden gebeurt, loop ik eenzaam en verlaten door de stille dorpsstraat. Hier en daar kan ik naar binnenkijken en dan zie ik rustige vrouwen, die zitten te handwerken en mannen, die krant of boek lezen. Zij zullen niet op mijn vergadering zijn en niet gesticht worden door mijn woord. Maar ik vrees, dat zij het gelijk aan hun kant hebben. Zij doen wat zij leuk vinden en hebben dusdoende althans één mens een plezierige avond bezorgd. Is het zo zeker, dat ik er in slaag de som van het menselijk geluk te vergroten?

Ach, meestal valt het wel mee. Er schijnen toch ook mensen te zijn die pas gelukkig zijn, als zij vergaderen. En voor een vergadering is een spreker nodig. En voor een spreker is een verslaggever onontbeerlijk. Als ik dus altemeer als spreker of verslaggever optreed doe ik ook een goed werk.

Maar ik voel mij vaak wel geneigd te denken: Beter geen werk dan een goed werk.

H.H.